Förelägganden

Här ger Livsmedelsverket vägledning om hur kraven i lagstiftningen kan uppnås. Vägledningen är inte bindande och utesluter inte andra sätt att uppfylla kraven.

När en kontrollmyndighet upptäcker att ett företag inte följer lagstiftningen kan myndigheten besluta om föreläggande. Läs om vad det innebär här.

Vad är förelägganden?

Kontrollmyndigheten upptäcker ibland att ett företag inte följer lagstiftningen (avvikelse) i den verksamhet som myndigheten kontrollerar. Myndigheten kan då besluta om förelägganden som ett påtryckningsmedel för att få företagare att komma till rätta med avvikelserna. Kontrollmyndigheten kan till exempel förelägga en företagare att vidta en åtgärd eller förelägga om förbud för företagaren att göra något. Förbud inkluderas i begreppet föreläggande. Myndighetsåtgärderna ska vara proportionerliga i det enskilda fallet.

Proportionalitetsprincipen

Utformningen av ett föreläggande

Utformningen av ett föreläggande måste av rättssäkerhetsskäl vara precist och tydligt till sitt innehåll. Mottagaren av ett föreläggande måste kunna utläsa vad beslutet innebär och vad den behöver göra för att uppfylla det. Det måste vara tydligt vilka åtgärder som företagaren ska utföra eller underlåta, det vill säga inte utföra, och när i tiden det ska vara gjort. Det ställs i rättspraxis långtgående krav på hur tydligt föreläggandet ska vara. Givetvis måste det också finnas lagstöd för det som föreläggandet avser.

När det kommer till målstyrande regler som inte ställer tydliga krav på företagaren är det extra viktigt att formulera föreläggandet på ett sådant sätt att det både lever upp till kraven på ett föreläggande och samtidigt är tillräckligt begripligt för verksamhetsutövaren.

De formella kraven på ett föreläggande är desamma oavsett om det är ett föreläggande med eller utan vite.

Mottagaren av beslutet

Ett föreläggande ska vara riktat till en eller flera namngivna fysiska eller juridiska personer (adressater). Inom livsmedelsområdet är adressaten verksamhetsutövaren, det vill säga livsmedelsföretagaren eller andra berörda verksamhetsutövare som till exempel driver kontaktmaterialverksamheter och eller verksamheter som tillverkar snus, snusliknande produkter eller tuggtobak. För enkelhetens skull kallar vi alla för företagare i den här texten.

Det är viktigt att kontrollera om företagaren är en enskild firma (fysisk person), ett bolag eller en förening (juridisk person). Ett föreläggande mot en enskild firma måste adresseras till den fysiska person som är ansvarig för firman. Det räcker inte att enbart ange firmanamnet. Firmanamnet kan anges för att förtydliga vad beslutet gäller. Adressatens namn och person- eller organisationsnummer ska alltid anges i föreläggandet.

Också kommuner är juridiska personer. Adressaten kan i dessa fall formuleras exempelvis så här: X kommun genom dess Y-nämnd.

Om en företagare försatts i konkurs råder företagaren inte längre rättsligt över sin egendom. I stället är det konkursboet, med konkursförvaltaren som företrädare, som förvaltar egendomen. Ibland kan konkursboet välja att, under en övergångsperiod, bedriva företagets verksamhet vidare. Om livsmedelslagstiftningen inte följs i verksamheten kan myndigheten inte förelägga företaget att vidta åtgärder. I stället ska beslutet riktas mot konkursboet och delges konkursförvaltaren. Vem som är konkursförvaltare framgår av tingsrättens konkursbeslut och även av bolagsregistret.

Exempel på hur adressat kan anges:

Enskild firma:
Sven Svensson (personnummer) med uppgiven firma Tomatens Pizzeria

Juridisk person:
Tomatens Pizzeria AB (organisationsnummer)

Kommun:
X kommun genom dess Y-nämnd

Konkursbo:
Konkursboet efter Tomatens Pizzeria AB

Innehållet i föreläggandet

Ett föreläggande måste vara formulerat så tydligt att mottagaren inte kan missförstå vad som krävs. Det får till exempel inte vara så generellt utformat att det omfattar alla rutiner för att skydda livsmedel från exempelvis kontaminering.

Av beslutet måste alltså framgå vilken del lagstiftningen som inte följts (avvikelse) och som föreläggandet gäller och vilka åtgärder som företagaren ska vidta. Lagstöd för avvikelsen ska framgå. I motiveringen till beslutet ska iakttagelser som ligger till grund för bedömningen av att det förekom en avvikelse framgå.
Det kan till exempel vara en iakttagelse av att utrustning som kommer i kontakt med livsmedel inte hade rengjorts från gamla produktrester när produktionen påbörjades för dagen. Ibland ligger flera iakttagelser till grund för en och samma avvikelse.
De åtgärder som myndigheten förelägger företagaren om kan till exempel vara att företaget ska säkerställa att utrustning som kommer i kontakt med livsmedel är väl rengjord före produktionsstart.

Vid beslut som rör varor ska varorna som omfattas av beslutet vara så tydligt beskrivna att det inte går att ta fel. Uppgifter som produktnamn, märke, datummärkning, batchnummer och förpackningarnas mängdangivelse kan användas för att identifiera de aktuella varorna.

Tidsangivelser och tidsfrister

Det ska alltid framgå av föreläggandet vid vilken tidpunkt eller inom vilken tidsfrist åtgärden ska vidtas. Detta är särskilt viktigt för förelägganden förenade med viten men gäller även vanliga förelägganden.

Samma tillvägagångssätt gäller föreläggande som innebär någon form av förbud. I det fallet finns det inte på samma sätt ett rent faktiskt behov av att en tidsangivelse finns angiven i beslutet. Om föreläggandet saknar en tidsangivelse gäller det från den tidpunkt då beslutet vinner laga kraft. Det vill säga när adressaten, som ska ha delgivits beslutet, inte längre kan överklaga det. Alternativt kan myndigheten besluta att föreläggandet gäller omedelbart med stöd 33 § livsmedelslagen (2006:804).

Längden på tidsfristen i ett föreläggande måste bestämmas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Proportionalitetsprincipen ska beaktas. I förelägganden med särskilt betungande krav får tidsfristen bestämmas med hänsyn taget till detta. Gäller det till exempel omfattande ändringar av lokaler, bör adressaten få ”skäligt rådrum” för att kunna vidta åtgärderna.

Syftet med föreläggandet bör påverka längden på tidsfristen. I vissa fall kan det vara av stor betydelse att föreläggandet följs snabbt. Det kan till exempel gälla överhängande fara för människors liv eller hälsa.

Frågan har väckts om ett föreläggande har en begränsad giltighetstid, det vill säga om myndigheten inte längre kan åberopa föreläggandet när en viss tid gått. Svaret är att det inte finns någon generell gräns för ett föreläggandes giltighet. Däremot kan det ifrågasättas om det är förenligt med rättssäkerheten att åberopa ett par år gammalt föreläggande om företaget inte varit föremål för kontroll under en lång tid.

Ibland kan det var vara lämpligt att ha flera krav på åtgärder i samma beslut. Då måste varje formulerat krav bli ett eget stycke eller punkt.

Om man kopplar vite till ett eller flera av kraven så bör man skriva flera beslut. Det är olämpligt att blanda krav med och utan vite i ett och samma beslut.

Förelägganden kan förenas med vite. Om vitesföreläggandet inte följs, kan myndigheten begära att vitet döms ut. Viten används som påtryckningsmedel för att få företagare att följa beslut.

Vite

Faktorer att beakta när beslut om föreläggande skrivs

Ett beslut om föreläggande måste utgå från de förhållanden som råder och de förutsättningar som finns i det enskilda fallet. Kontrollmyndigheten behöver ta hänsyn till bland annat:

- Risken för människors hälsa och andra skyddsvärda intressen.
  En bedömning av hur viktig åtgärden är för att till exempel undanröja eller förebygga risken för människors hälsa eller att någon blir vilseledd.
- Tidsfaktorn
  En bedömning av hur brådskande åtgärden är.
- Om avvikelsen kommer att åtgärdas.
  En bedömning av om företagaren kommer att åtgärda de avvikelser som påtalas, eller tidigare inte har åtgärdat avvikelser som myndigheten påtalat.
- Med eller utan vite.
  En bedömning om föreläggandet ska vara förenat med vite.
- Rättssäkerheten.
  En bedömning av om det finns anledning att fatta ett beslut för att företagaren ska kunna få frågan om bedömningen av avvikelsen prövad i domstol.
- Faktisk och rättslig rådighet.
  En bedömning av att företagaren har en faktisk och rättslig möjlighet att följa föreläggandet.
- Proportionalitet.
  En bedömning av att föreläggandet inte är mer ingripande än vad som krävs med hänsyn till ändamålet med föreläggandet. Skälen för beslutet ska uppväga det intrång eller men i övrigt som beslutet innebär för den som beslutet gäller.

Lagstöd

I beslutet ska myndigheten ange författningsstödet för beslutet. Det innebär att det ska anges vilken artikel i en EU-förordning eller paragraf i lag, förordning och/eller föreskrift som anger företagarens skyldigheter. Myndigheten ska även ange den bestämmelse som ger myndigheten rätt att vidta åtgärder.

Om beslutet förenas med vite ska aktuell bestämmelse i viteslagen (1985:2006) och även 23 § livsmedelslagen (2006:804) anges.

Om myndigheten beslutar att beslutet gäller omedelbart även om det överklagas ska 33 § livsmedelslagen anges.

Omedelbar verkställighet och inhibition

Motivera beslut

Förutom lagstöd ska myndigheten ange bakgrunden och orsak till att beslutet fattas. Beslutet måste motiveras. EU-bestämmelserna är ofta allmänt formulerade och medger viss flexibilitet genom användningen av begrepp som ”när så är nödvändigt”, ”adekvat”, ”ändamålsenlig” och liknande. Därför måste särskild omsorg läggas på motiveringen av beslutet.

Av motiveringen måste kopplingen mellan de konstaterade iakttagelserna, lagstiftningen och de förelägganden som myndigheten beslutar om, framgå. Det ska vara tydligt att, och varför, myndigheten anser att iakttagelserna innebär att företagaren bryter mot de bestämmelser i lagstiftningen som anges. Det ska också motiveras varför beslutet ska gälla omedelbart om myndigheten har beslutat om detta.

Senast uppdaterad 18 juni 2025 Ansvarig grupp ROR_LLK